

Ενδεικτική πορεία διδασκαλίας (5 περίοδοι)

Θεματική ενότητα Γ΄ Γυμνασίου «Οικουμενικές αξίες και Λογοτεχνία»

Προτεινόμενα κείμενα

- Γιάννης Ρίτσος, «Αποχαιρετισμός», σ. 77
- Τάσος Λειβαδίτης, «Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος», σ. 78
- Τάκης Χατζηαναγνώστου, «Ένας πολίτης ελεεινής μορφής» σ. 39

Δείκτες Επιτυχίας – Επάρκειας

Γενικοί δείκτες για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου

Δείκτες Επιτυχίας Οι μαθητές/τριες:	Δείκτες Επάρκειας
<p>Να αναγνωρίζουν τα βασικά «γένη» της λογοτεχνίας (ποίηση/αφήγηση/δράμα) και τα «πρωτογενή» κειμενικά είδη: ποιήματα – αφηγήματα – θεατρικά κείμενα.</p> <p>Ποίηση, Πεζογραφία, Θέατρο (και στα αφηγηματικά ποιήματα υπάρχει αφήγηση όπως και σε πολλά θεατρικά έργα)</p>	<p>Εσωτερικά στοιχεία τα οποία διακρίνουν το κάθε είδος ενός λογοτεχνικού κειμένου:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ποίηση: κείμενα σε στίχο, ομοιοκαταληξία, χωρισμός σε στροφές - αφήγηση: διηγήσεις σε πεζό, χωρισμός σε κεφάλαια ή σκηνές (μυθιστόρημα, διήγημα)
<p>Να διακρίνουν την παραδοσιακή έμμετρη ποίηση από τη μοντέρνα ποίηση.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • σύγκριση παραδοσιακών και μοντέρνων ποιημάτων, εντοπισμός βασικών διαφορών σε επίπεδο μορφής και εκφραστικών τρόπων: μέτρο-στροφές-ομοιοκαταληξία/ελεύθερος στίχος, λυρικό λεξιλόγιο/δραματικότητα, σύμβολα
Γ΄ Γυμνασίου	
<p>Να αναγνωρίζουν στα ποιητικά κείμενα τη «φωνή που μιλάει».</p>	<ul style="list-style-type: none"> • παρουσίαση παραδειγμάτων στην ποίηση της «φωνής που μιλάει» ως «ποιητικού εγώ» ή «ποιητικού υποκειμένου»
<p>Να κατανοούν τη σημασία της ποιητικής λέξης και του ποιητικού λεξιλογίου και να αντιλαμβάνονται τον συγκινησιακό χαρακτήρα της ποίησης.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • η μεταφορική σημασία των λέξεων στα ποιήματα και η λειτουργία των λέξεων ως συμβόλων • το ποιητικό σύμβολο ως εμπλουτισμένο γλωσσικό σημείο με μεταφορικές σημασίες / συνυποδηλώσεις (πέρα από την κυριολεκτική) • η συγκινησιακή αλληλουχία των λέξεων από την οποία προκύπτει το «νόημα» ενός ποιήματος
<p>Να αναγνωρίζουν τα βασικά σχήματα λόγου της ποιητικής γλώσσας και να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία τους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • σχήματα λόγου: σημασιολογικά (παρομοίωση, μεταφορά, προσωποποίηση, αλληγορία, μετωνυμία, συνεκδοχή) και
<p>Να αναγνωρίζουν το αντικείμενο του αφηγίσθαι –το πρόσωπο και το πράγμα– που καθορίζει και τον τύπο της αφήγησης.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • διάκριση του προσώπου για το οποίο γίνεται λόγος στα κείμενα: πρωτοπρόσωπη αφήγηση («ομοδιηγητική» ή «αυτοδιηγητική»), τριτοπρόσωπη αφήγηση («ετεροδιηγητική»)

<p>Να μελετούν και να ερμηνεύουν τα λογοτεχνικά κείμενα σε διακειμενική και διαθεματική προοπτική και να αντιλαμβάνονται τη λογοτεχνία στη συνάφειά της με άλλες μορφές έκφρασης ως αισθητικό και πολιτισμικό φαινόμενο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • παρουσίαση σύζευξης/σύγκλισης των λογοτεχνικών κειμένων, όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και με άλλες μορφές τέχνης (π.χ. θέατρο, μουσική, εικαστικές τέχνες, κινηματογράφος) • αξιοποίηση γνώσεων από άλλα διδακτικά αντικείμενα (π.χ. την Ιστορία) για το ξεκλείδωμα των κειμένων
<p>Να αντιλαμβάνονται τη σχέση λογοτεχνικής μορφής και περιεχομένου.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • εντοπισμός των γλωσσικών και υφολογικών γνωρισμάτων, καθώς και των τεχνικών (αφηγηματικών – ποιητικών) των κειμένων • σχολιασμός της νοηματικής και αισθητικής λειτουργίας των στοιχείων αυτών
<p>Το αξιακό περιεχόμενο του Αναλυτικού Προγράμματος Λογοτεχνίας</p>	
<p>Να αναπτύξουν συνείδηση ενεργού δημοκρατικού πολίτη.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • θεμελιώδεις αξίες και δικαιώματα του ανθρώπου (ελευθερία, ειρήνη, ισότητα, δικαιοσύνη), μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση κοινωνικά υπεύθυνης στάσης και αγωνιστικής συμπεριφοράς

1^η και 2^η διδακτική περίοδος

1. Δημιουργία κλίματος δεκτικότητας

Να ερωτηθούν οι μαθητές για ποια πράγματα αξίζει ο άνθρωπος να αγωνίζεται (στον πίνακα γράφονται οι λέξεις που αναφέρουν οι μαθητές –**ιδεοθύελλα**-, π.χ. δικαιοσύνη, ελευθερία, ειρήνη, ανθρώπινα δικαιώματα, κ.ά.) → **αξίες**

Να ακολουθήσει συζήτηση – προβληματισμός εάν αυτές οι αξίες (δηλ. ιδέες για τις οποίες αξίζει κανείς να αγωνιστεί) ισχύουν μόνο για εμάς τους Κυπρίους ή για όλους τους ανθρώπους; → **έννοια της οικουμενικότητας**

Τίτλος ενότητας: Οικουμενικές αξίες

Κείμενο 1: Γιάννης Ρίτσος, Αποχαιρετισμός (απόσπασμα)

2. Ο δημιουργός: Γ. Ρίτσος: Οι μαθητές να ερωτηθούν εάν έχουν ακούσει ξανά τον όνομα του ποιητή. Λίγα λόγια, μικρή αναφορά και σε κάποια γνωστά του ποιήματα, π.χ. *Κυκλάμινο*

3. Τίτλος ποιήματος: *Αποχαιρετισμός*

Να υποθέσουν το περιεχόμενο του κειμένου

(π.χ. κάποιος φεύγει, αποχωρίζεται τους δικούς του, ταξίδι, αλλαγή τόπου διαμονής, κ.ά.)

Φαίνεται ο τίτλος του ποιήματος να έχει σχέση με την ενότητα;

4. Πριν από την ανάγνωση:

- Σε ποιο είδος ανήκει: ποίηση
- Από πού το έχουν καταλάβει; Στίχοι (ελεύθερος στίχος → μοντέρνα ποίηση)
- Ποια η διαφορά από ένα πεζό κείμενο; → το πεζό είναι συνεχόμενο κείμενο οργανωμένο σε παραγράφους

5. Μεγαλόφωνη ανάγνωση από τον /τη διδάσκοντα/ διδάσκουσα.

6. Οι μαθητές να διαβάσουν σιωπηλά το ποίημα και στη συνέχεια κάθε παιδί να διαβάσει από ένα στίχο.

7. Πρώτες εντυπώσεις μαθητών: συναισθήματα, σκέψεις, σχόλια

8. Πρώτη επαφή με το ποίημα

- Μήπως έχουν αναγνωρίσει ποιο είναι το πρωταγωνιστικό πρόσωπο;
- **Βασικές δεξιότητες που καλλιεργούνται:** Να εντοπίζουν τα βασικά σημεία κάθε κειμένου έχοντας υπόψη κάποια βασικά ερωτήματα, τα οποία τους βοηθούν να τοποθετηθούν χωροχρονικά και διασφαλίζουν τη βασική πρόσληψη του κειμένου (είτε ποιητικού είτε πεζού)

-**Ποιος;** Γρηγόρης Αυξεντίου

-**Πού;** Βουνά Μαχαιρά (σπηλιά → κρησφύγετο)

-**Πότε;** Απελευθερωτικός αγώνας ΕΟΚΑ 1955-59, συγκεκριμένα η ημέρα της θυσίας του Αυξεντίου: 3 Μαρτίου 1957

-**Τι/ Πώς;** Οι Άγγλοι αποικιοκράτες περιέλουσαν το κρησφύγετο με βενζίνη, στην προσπάθειά τους να αναγκάσουν τον Αυξεντίου να εξέλθει και να παραδοθεί.

- **Γιατί;** Ο Αυξεντίου συνειδητά αποφασίζει να μην παραδοθεί και να πολεμήσει μέχρι τέλους

- Τελικά το ποίημα συνδέεται με την ενότητα; Απόψεις μαθητών
- Μπορεί να προβληθεί από το youtube απόσπασμα από ντοκιμαντέρ για τη θυσία του ήρωα

Κείμενο 2: Τάσος Λειβαδίτης, Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

1. Πριν από την πρώτη ανάγνωση

- Ο τίτλος του δεύτερου κειμένου είναι *Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος*. Να συμπληρώσουν τη φράση, ώστε να ολοκληρωθεί το νόημά της.
- Να υποθέσουν το περιεχόμενο του κειμένου και να αναφέρουν σε ποιο λογοτεχνικό είδος ανήκει.

2. Ανάγνωση ποιήματος από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα.

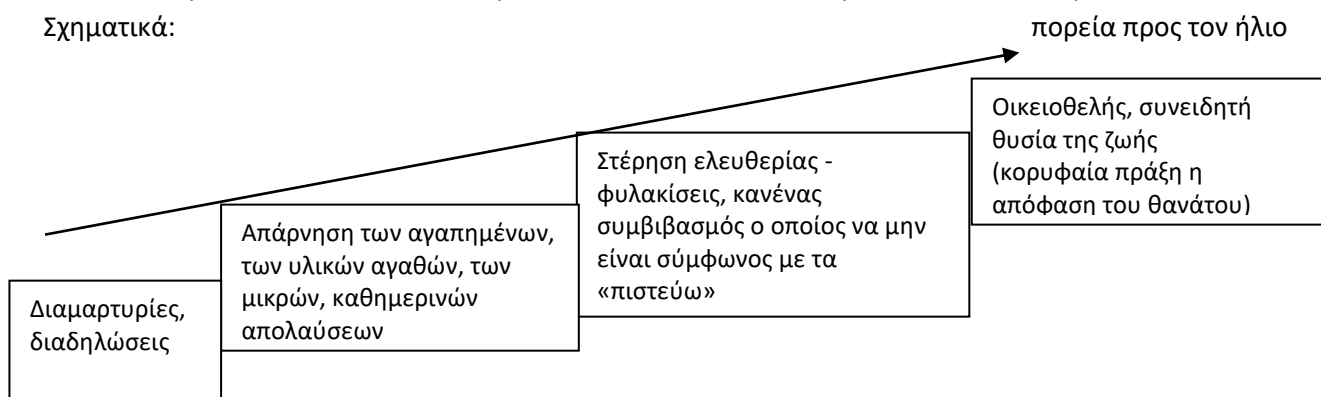
- Πρώτες εντυπώσεις μαθητών, συναισθήματα, σκέψεις, σχόλια
- Ακρόαση ποιήματος – απαγγελία από ηθοποιό: να σκεφτούν ποιος είναι ο θεματικός άξονας του ποιήματος
-Αδιάκοπος αγώνας του ανθρώπου για την ειρήνη και το δίκιο.
Με ποιους τρόπους αγωνίζονται οι άνθρωποι για την ειρήνη και το δίκιο;
Μήπως υπάρχουν κι άλλοι τρόποι με τους οποίους μπορεί να αγωνιστεί κάποιος; Συγγραφείς, δημοσιογράφοι, τραγουδιστές – τραγουδοποιοί, σκιτσογράφοι
- Να εντοπίσουν κοινά στοιχεία ως προς το θέμα των δύο ποιημάτων
-Αγώνες για ένα καλύτερο αύριο, για το κοινό καλό, αφήνοντας πίσω οποιοδήποτε προσωπικό όφελος

- Ποιο γραμματικό πρόσωπο κυριαρχεί στο κάθε ποίημα και ποια η λειτουργία του;

Αποχαιρετισμός	Αν θέλεις να λέγεται άνθρωπος
<p>Η ποιητική φωνή/ το ποιητικό υποκείμενο μιλά στο «εγώ» (έλεγα, βρέθηκα, θα νιώσω) Παρακολουθούμε τις σκέψεις του ήρωα καθώς προχωρά από τα υλικά στα ανώτερα και υψηλά ιδανικά – πορεία κορύφωσης, συνειδητοποίησης, αποφασιστικότητας</p> <p>Γεμάτο λυρισμό (έκφραση συναισθημάτων)</p> <p>Τα ρήματα που χρησιμοποιεί το ποιητικό υποκείμενο: -παρελθοντικοί χρόνοι: έλεγα, βρέθηκα, άφησα → οι πράξεις του στο παρελθόν - παροντικοί: οι σκέψεις που του υπέδειξαν την πορεία του (ο άνθρωπος είναι πιο τρανός...) - μελλοντικοί: η απόφασή του, το πέρασμα του στην αιωνιότητα</p>	<p>Το ποιητικό υποκείμενο μιλά με το «εσύ»- έχει συμβουλευτικό τόνο, προτρεπτικό (εάν πραγματικά θέλεις να λέγεται άνθρωπος, ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληροίς, τι να προσπαθείς να κάνεις)</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Επανάληψη φράσης → σε τι εξυπηρετεί; Η συγκεκριμένη φράση επαναλαμβάνεται, ώστε να υπενθυμίζει συνεχώς τι πρέπει να κάνει ο καθένας ώστε να λέγεται άνθρωπος (επανάληψη)</p> <p>Τα ρήματα σε: -μέλλοντα: τι θα κάνεις - ενεστώτα: Εγκλίσεις: Οριστική: βεβαιότητα για το τι να κάνει ο καθένας Προστακτική: να παροτρύνει Υποτακτική: πάλι προτροπή, συμβουλή</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Προτροπή, συμβουλή, ξύπνημα από τον λήθαργο της καθημερινότητας, συνεχής και αδιάκοπος αγώνας</p>

3. α. Το ποιητικό υποκείμενο εισηγείται τρόπους με τους οποίους μπορεί κάποιος να κατακτήσει τις αξίες για τις οποίες αγωνίζεται. Να τους αναφέρουν, εντοπίζοντας λέξεις/ φράσεις από το ποίημα.

Σχηματικά:

- β. Η μορφή του Γρηγόρη Αυξεντίου πληροί τα κριτήρια του ποιητικού υποκειμένου, ώστε να μπορεί να λέγεται άνθρωπος; Συζήτηση.

4. Ποια άλλα κοινά στοιχεία μπορούν να εντοπίσουν οι μαθητές μεταξύ των δύο ποιημάτων;

Κείμενο 1: *Αποχαιρετισμός*, στ. 1-10/ **Κείμενο 2:** *Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος*, στ. 13 – 28

5. Και στα δύο ποιήματα υπάρχει το ζήτημα της επιλογής του ανθρώπου για τις πράξεις του, **πειρασμός** και **χρέος**. Οι μαθητές να βρουν αυτά τα στοιχεία στα ποιήματα:

Πειρασμός:

Κείμενο 1: Να απολαύσουν τις μικρές χαρές της ζωής (δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράσ στην τσέπη, μήτε το ψωμί και το φιλί)

Κείμενο 2: ν' αφήσεις τη μάνα σου, την αγαπημένη ή το παιδί σου, θ' απαρνηθείς τη λάμπα και το ψωμί σου, τη βραδινή ξεκούραση στο σπιτικό κατώφλι, φουσαρμόνικα το βράδυ, να ονειρεύεσαι, σκυμμένος πάνω απ' το κόκκινο στόμα της αγαπημένης σου να την ακούς να σου λέει τα όνειρά της...

Χρέος:

Κείμενο 1: Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του... απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας στο ξεσκλάβωμα του κόσμου

Κείμενο 2: Δεν θα πάψεις ούτε στιγμή ν' αγωνίζεσαι για την ειρήνη και για το δίκιο. Θα βγεις στους δρόμους/ κάθε κραυγή/ γιατί εσύ είσαι υπεύθυνος για όλες τις φουσαρμόνικες του κόσμου/ μπορεί να χρειαστεί να σε κλείσουν φυλακή / μες στη φυλακή κάθε πρωί θα ξημερώνεσαι πιο νέος/ θα πρέπει να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό...

6. Οι μαθητές μπορούν να ρωτηθούν εάν γνωρίζουν προσωπικότητες όπως αυτές που περιγράφονται από τους πιο πάνω ποιητές. Σκοπός να συνειδητοποιήσουν ότι υπήρξαν και υπάρχουν τέτοιες προσωπικότητες που εμπνέουν με τον αγώνα τους για έναν καλύτερο κόσμο.

Προβολή σύντομης ιστορίας για τον Νέλσον Μαντέλα, Ρόζα Πάρκς, Ευαγόρα Παλληκαρίδη, Μαλάλα Γιουσαφζάι (**επιλογή δύο προσωπικοτήτων**).

- Αφού παρακολουθήσουν τα σύντομα φιλμάκια, να κρατήσουν λέξεις-κλειδιά για τα συγκεκριμένα πρόσωπα ή τις πράξεις τους.

Ανακοίνωση στην ολομέλεια, με σκοπό την αλληλεπίδραση των μαθητών και εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους (καταγράφονται στον πίνακα).

Εργασίες για το σπίτι

1. Να επιλέξετε ένα από τα πρόσωπα που προαναφέρθηκαν και να γράψετε σε μια ολοκληρωμένη παράγραφο αν θεωρείτε ότι ανήκει στην κατηγορία των Ανθρώπων, η οποία αναδεικνύεται από τα ποιήματα του Ρίτσου και Λειβαδίτη.

(Μπορούν να επιλέξουν τουλάχιστον τέσσερις λέξεις από το λεξιλόγιο που δίνεται - υπενθύμιση δομής παραγράφου)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

υλικά αγαθά, κάτω από τον ίδιο ουρανό, δικαιοσύνη, ελευθερία, αξίες, θάνατος, αγώνας, θυσία, αλληλεγγύη, σεβασμός, αξιοπρέπεια, ειρήνη, αγάπη, αδελφοσύνη, αποδοχή, ισότητα

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Δομή παραγράφου: θεματική πρόταση – λεπτομέρειες – πρόταση κατακλείδα

Χρήση συνδετικών λέξεων: κατ' αρχάς, επιπλέον, επιπρόσθετα, ακόμη, συμπερασματικά...

Προαιρετική εργασία

Να βρείτε πληροφορίες για άλλες προσωπικότητες που αναφέρθηκαν στην τάξη ή που εσείς γνωρίζετε και να παρουσιάσετε τη δράση τους είτε σε powerpoint, είτε σε κολάζ-αφίσα.

3^η – 4^η διδακτική περίοδος

Κείμενο 3: Τάκης Χατζηαναγνώστου, Ένας πολίτης ελεεινής μορφής

1. Πριν από την ανάγνωση

- Να υποθέσουν το περιεχόμενο – ποια είναι η λέξη που πιθανόν να διαφοροποιεί τη στάση που προβάλλεται σε αυτό το κείμενο σε σχέση με τα προηγούμενα που μελετήθηκαν.
- Να παρατηρήσουν τα παρακειμενικά στοιχεία (τέλος του αποσπάσματος – ημερομηνία: 11 Ιουνίου 1975 → τι συνέβη μερικά χρόνια πριν στην Ελλάδα; Δίνεται σύντομα το ιστορικό πλαίσιο – Χούντα – γεγονότα Πολυτεχνείου – μπορεί να γίνει σύντομη προβολή των γεγονότων, ώστε οι μαθητές να μπορούν πιο εύκολα να τοποθετηθούν στο κλίμα της εποχής).
- Να ρωτηθούν οι μαθητές εάν το κείμενο που ακολουθεί είναι ποιητικό, όπως τα προηγούμενα → πεζό (απόσπασμα από μυθιστόρημα), συνεχές κείμενο οργανωμένο σε παραγράφους

2. Ανάγνωση του κειμένου από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα.

- Πρώτες εντυπώσεις των μαθητών, συναισθήματα, σκέψεις, σχόλια
- Δίνεται χρόνος να ξαναδούν το απόσπασμα, έχοντας υπόψη τους βασικές λέξεις για αποκωδικοποίηση του κειμένου: ποιος, πού, πότε, τι/πώς, γιατί; Σύντομη απόδοση περιεχομένου από διαφορετικούς μαθητές
- Ποια τα κοινά θέματα που έχουν τα τρία κείμενα;

Αγώνας για το δίκιο, για ελευθερία

Κοινό με το *Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος*: Θα βγεις στους δρόμους, θα φωνάξεις, τα χείλια σου θα ματώσουν απ' τις φωνές/ το πρόσωπό σου θα ματώσει από τις σφαίρες – μα ούτε βήμα πίσω./ ...κάθε χειρονομία σου σα να γκρεμίζεις την αδικία/ στ. 47-51: Να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό / να μπορείς να σταθείς μπροστά στα έξη ντουφέκια/ σα να στεκόσυνα μπροστά σ' ολάκαιο το μέλλον. Να μπορείς, απάνω στην ομοβροντία που σε σκοτώνει/ εσύ ν' ακούς τα εκατομμύρια των απλών ανθρώπων που τραγουδώντας πολεμάνε για την ειρήνη

σελ. 2: «Η μηχανή μούγκρισε. Ποιος θα λογάριαζε... βγαλμένη μέσ' απ' τα ιερά του κόκαλα.»

Αξιακό περιεχόμενο: απλοί άνθρωποι οι οποίοι αντιτίθενται στο άδικο και αγωνίζονται με κάθε μέσο, έστω κι αν αυτό σημαίνει στέρση της ίδιας τους της ζωής (το πεζό κείμενο: μπροστά είναι μία γυναίκα αμφιβόλου ηθικής – πόρνη- που όμως τελικά δίνει μαθήματα στους υπόλοιπους «ευυπόληπτους» πολίτες, οι οποίοι μπροστά της νιώθουν τιποτένιοι)

- Στο πιο κρίσιμο σημείο του επεισοδίου ξεχωρίζει μία γυναικεία παρουσία. Πώς εξηγείται αυτή η επιλογή; Οι μαθητές να ερωτηθούν εάν γνωρίζουν άλλα παραδείγματα από τη νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας και της Κύπρου όπου γυναίκες έχουν δυναμική παρουσία στους αγώνες; (Γαλλική επανάσταση, Ελληνική Επανάσταση – Μπουμπουλίνα, Μαυρογένους, αγώνας ΕΟΚΑ, Ρόζα Παρκς, Μαλάλα Γιουσαφζάι)
- Πώς συνδέεται τελικά ο τίτλος με το περιεχόμενο;
- α. Ποιος είναι ο τύπος αφηγητή στο κείμενο του Χατζηαναγνώστου;
β. Τι κερδίζει το κείμενο με αυτόν τον τύπο αφηγητή;

Διάκριση του προσώπου για το οποίο γίνεται λόγος στα κείμενα: πρωτοπρόσωπη αφήγηση ή τριτοπρόσωπη; Να εντοπίσουν ρήματα που καθορίζουν τον τύπο της αφήγησης. (Να δικαιολογήσουν την απάντησή τους με προτάσεις από το κείμενο).

Ετεροδιηγητικός αφηγητής: δεν συμμετέχει στην ιστορία (τριτοπρόσωπη αφήγηση) και εξωδιηγητικός (τοποθετείται έξω από την ιστορία που διηγείται και αγνοούμε την ταυτότητά του)

Εστίαση (ποιος «βλέπει»): παντογνώστης (γνωρίζει τα πάντα, ακόμη και τις σκέψεις των ηρώων)

- Σε ποιο ρηματικό πρόσωπο μιλάει το ποιητικό υποκείμενο στα ποιήματα;
- Από τα τρία κείμενα που μελετήθηκαν, ποιον τύπο αφηγητή/ ποιητικού υποκειμένου προτιμούν οι μαθητές και γιατί. (Συζήτηση)
- Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αφήγηση, την περιγραφή και τον διάλογο, για να παρουσιάσει το συγκεκριμένο επεισόδιο.
Ποιος είναι ο σκοπός του διαλόγου και σε τι εξυπηρετεί ένα κείμενο;
Στο συγκεκριμένο απόσπασμα υπάρχει πραγματικός διάλογος; (Προβληματισμός)

Εργασία για το σπίτι

Ποιο από τα τρία κείμενα θεωρείτε ότι προβάλλει πιο αποτελεσματικά τις οικουμενικές αξίες και προτρέπει τον καθένα μας να γίνει πιο ενεργός πολίτης; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Προαιρετική εργασία

Να επιλέξετε ένα από τα σκίτσα που ακολουθούν και να γράψετε μια λεζάντα ή ένα σύντομο κείμενο με σκέψεις που σας γεννήθηκαν.

5^η διδακτική περίοδος

- Η ατμόσφαιρα στα ποιήματα που προηγήθηκαν – είναι πιο λυρική (αποκαλύπτονται οι σκέψεις των ποιητικών υποκειμένων, τα συναισθήματά τους → αμεσότητα, οικειότητα). Στο πεζό η ατμόσφαιρα είναι πιο εκρηκτική και πιο ασφυκτική → λεπτομερειακή περιγραφή του σκηηνικού, των προσώπων, της κατάστασης.

Ποια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και ποια οι ποιητές, για να πετύχουν αυτό το αποτέλεσμα;

α. Να εντοπίσουν στοιχεία από **το πεζό κείμενο**.

- Προσωποποιήσεις: *Το κάστρο συνταράχτηκε. Μα δε λύγισε.*

- Μεταφορές: *Ατσαλώνουν οι καρδιές, τα ουρλιαχτά ανέβαιναν ως τον ουρανό*

- Παρομοιώσεις: *γίνονται οι καρδιές φλόγες που πετούν/ σα να πέρασε από πάνω της άορατο δρολάπι*

- Εικόνες: οπτικές (*Γραπώθηκε απ' τα σίδερα. Αγκάλιασε τ' αγόρια του.*)

ακουστικές (... τραγουδεί κι αυτός)

- Λόγος κοφτός – χρήση ρημάτων, κυρίως παρατακτική σύνδεση προτάσεων και ασύνδετο σχήμα → γρήγορος ρυθμός, εξέλιξη ιστορίας, αγωνία, ένταση, εκρηκτική ατμόσφαιρα

β. «Αποχαιρετισμός»

- Λέξεις – σύμβολα: ήλιος

- Αντιθέσεις: *θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο να μου δροσίζει το καμένο στήθος*

- Επαναλήψεις: *δε φτάνει, θα τον νιώσω δροσερό*

- Εικόνες: οπτικές, ακουστικές

γ. «Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος»

- επαναλήψεις: *Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος* (για ποιο λόγο επαναλαμβάνεται η φράση μέσα στο ποίημα → διαρκής υπενθύμιση για το χρέος του καθενός)

- παρομοιώσεις: *κάθε χειρονομία σου σα να γκρεμίζεις την αδικία*

- λέξεις – σύμβολα: *είσαι υπεύθυνος για όλες τις φυσαρμόνικες του κόσμου, για όλα τ' άστρα, για όλες τις λάμπες και για όλα τα όνειρα*

- μεταφορές: *αύριο οι άνθρωποι θα χάνονται στη νύχτα του πολέμου*

- εικόνες: οπτικές, ακουστικές

Η πιο πάνω δραστηριότητα μπορεί να δοθεί και ως άσκηση αντιστοίχισης

1. Στον *Αποχαιρετισμό* οι Έλληνες είναι αντιμέτωποι με εθνικό εχθρό (Αγγλοι αποικιοκράτες). Τι συμβαίνει στο αφήγημα του Χατζηαναγνώστου και τι στο ποίημα του Λειβαδίτη;
2. α. Να μοιραστούν τις σκέψεις που τους προκαλεί η ανάγνωση του πιο κάτω κειμένου του Γερμανού ιερέα Μάρτιν Νίμελερ (γράφηκε το 1937).

Επαγρύπνηση, λοιπόν, και εγρήγορη...

Στην αρχή ήρθαν να πάρουν τους Εβραίους.
Δεν ήμουν Εβραίος και δεν φώναξα.
Μετά ήρθαν να πάρουν τους κομμουνιστές.
Δεν ήμουν κομμουνιστής και δεν φώναξα.
Έπειτα ήρθε η ώρα των σοσιαλδημοκρατών.
Δεν ανήκα σ' αυτό το κόμμα και δεν έβρισκα λόγο να διαμαρτυρηθώ.
Ακολούθησαν οι ομοφυλόφιλοι.
Ούτε κι αυτό σκέφτηκα ότι με αφορούσε.
Στο τέλος ήρθε η σειρά των τσιγγάνων.
Ούτε και τότε βρήκα λόγια για να εκφράσω την αντίθεσή μου.
Ο επόμενος στη σειρά ήμουν εγώ.
Αλλά δεν υπήρχε κανείς για να φωνάξει.

- β. Πώς μπορεί να συσχετιστεί το πιο πάνω με τα υπόλοιπα κείμενα που μελετήθηκαν; (ο συσχετισμός μπορεί να αφορά το περιεχόμενο, το είδος, το ύφος, τον τίτλο, κ.ά.)

Δημιουργικές εργασίες

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Να συνθέσετε ένα συνεχόμενο κείμενο (100 λέξεις τουλάχιστον) για να παρουσιάσετε πώς πρέπει να είναι ο άνθρωπος του 21^{ου} αιώνα, ο οποίος βλέπει γύρω του να συμβαίνουν πολλά δεινά (φυσικές καταστροφές, πείνα, φτώχεια, πόλεμοι, ρατσισμός). Το κείμενό σας θα μπορούσε να δημοσιευτεί στο περιοδικό ή την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Να επιλέξετε ΜΙΑ από τις εργασίες που ακολουθούν:

1. Να ετοιμάσετε έναν δεκάλογο, δίνοντας τα χαρακτηριστικά που
  - α. πρέπει να έχει κάποιος εάν πραγματικά θέλει να λέγεται άνθρωπος
ή
  - β. δεν έχει κάποιος και άρα δεν μπορεί να λέγεται άνθρωπος.
2. Να αξιοποιήσετε έναν από τους χαρακτήρες που προβάλλονται στα τρία κείμενα ή μια σκηνή που σας εντυπωσίασε και να την παρουσιάσετε εικαστικά (ζωγραφιά, σκίτσο, κολάζ).

3. Να ψάξετε στο διαδίκτυο και να ετοιμάσετε ένα powerpoint στο οποίο να παρουσιάζονται μορφές που με τη θετική τους στάση και την πραγματική τους αγάπη για τον κόσμο και τους συνανθρώπους τους, άλλαξαν τον κόσμο.
4. Να βρείτε ένα τραγούδι που να σχετίζεται με τη θεματική μας ενότητα και κυρίως με τις αξίες που προβάλλονται στα τρία κείμενα που μελετήθηκαν και να το παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.
5. Να γράψετε ένα δικό σας ποίημα στο οποίο να μοιράζεστε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για έναν άνθρωπο που με τις πράξεις του είναι παράδειγμα προς μίμηση για σας.
6. Ονομάζετε Παναγιώτης και είστε ο πρωταγωνιστής του κειμένου του Χατζηαναγνώστου. Να γράψετε στο ημερολόγιό σας τις σκέψεις και τα συναισθήματα που γεννήθηκαν, βλέποντας να συμβαίνουν μπροστά στα μάτια σας τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.
7. Να δημιουργήσετε μία ακροστιχίδα με τη λέξη **δικαιοσύνη** ή ένα καλλιγράφημα με θέμα τις οικουμενικές αξίες.

Καλλιγράφημα ή **καλίγραμμα** ή **σχηματικό ποίημα** είναι ένα είδος **ποιήματος** (που μπορεί να είναι μια φράση ή λέξη) στο οποίο η καλλιγραφία ή γραφή είναι τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούν οπτική εικόνα. Χαρακτηριστικά του είδους είναι η απουσία σημείων στίξης και η ελευθερία στη διάταξη των λέξεων. **Η εικόνα αποδίδει το νόημα του ποιήματος.** Το ενδιαφέρον είναι ότι η εικόνα μπορεί να αποδοθεί σε όλες τις γλώσσες με τον ίδιο τρόπο.

